

"Hayat mevcudatın keşşafıdır. Keyfiyâtın tahakkukuna sebeptir. Hem cüz'î bir cüz'ü, küll ve küllî hükmüne getirir. Ve küllî şeyleri bir cüz'e sığıştırmaya sebeptir." İzah eder misiniz?

Nasıl ki, elektrik olmadan elektronik eşyalar çalışmaz ise, insanın fitratına takılmış olan bütün latifelerin ve duyguların çalışması da hayat ile yani ruhla mümkündür. İnsan, akli ve muhakemesi ile kâinat üzerinde yazılı olan mânâ ve hikmetleri, ancak hayat sayesinde keşfeder. Zira akli ve muhakemeyi çalıştıran hayattır. *Nasıl ışık olmadan eşya görülemez ise, hayat olmadan da mevcudat keşfedilemez.*

Küllî şeylerin bir cüz'de toplanıp sığışması ise, sineğin vücudunda hayat sayesinde kâinata bulunan elementlerin ve madenlerin belli ve hassas ölçülerde bulunmasına işarettir. İnsanın vücudunda altın, bakır, çelik, demir, kalsiyum vs. madenlerin hassas ölçüler içinde toplanıp bulunması hep hayat sayesinde dir. Bu madde ve madenler kâinatın umumunda büyük ve küllî bulunurken, hayat sayesinde canlının bedeninde de cüz'î ve ince bir mizan ile teraküm ediyor.

Hayatın vücut bulabilmesi, bütün kâinatın ve içindeki sebeplerin bir araya gelmesine bağlıdır. Bu yüzden hayat, kâinat fabrikasının çarklarının dönmesi ile hâsıl olan bir neticedir, hulasadır ve en âlâ mamüldür. Mesela hava, su, ateş, toprak bütün kâinatı istila etmiş, hayatın teşekkülünde en temel unsurlardır. Bunlar olmadan hayat vücut bulamaz. Öyle ise hayat öyle bir iksirli macundur ki, girdiği yeri bütün kâinat ile alâkadar ve muhatap yapıyor. Küçük bir karınca ve arı, hayat sayesinde kâinata muhatap haline geliyor. Kâinat âdeta arı ve karıncanın hayatının idamesi için işliyor. Ama dağ, çok azim olmasına rağmen, hayatı olmadığı için irtibat ve muhataplığı sınırlı ve mahdut kalıyor. Alakadarlığı sadece bulunduğu mekân kadar oluyor. İşte küçük bir cüz'ün hayat ile külliyet kazanması, arının ve karıncanın bütün kâinat ile hayat sayesinde alâkadar ve muhatap olmasıdır.

Küllî şeyleri bir cüz'e sığıştırmaları ise, hayat için lazım olan bütün maddelerin ve unsurların arı ve karıncanın vücudunda mahsus ve hassas bir şekilde yerleşmesidir. Zira hayat öyle bir macundur ki, maddesi kâinatın her yerine dağılmıştır. Bu hayatın vücut bulması ancak dağılmış ve birbirinden farklı olan unsurların bir araya gelip cem' olması ile mümkündür. İşte arı ve karıncanın vücudunda bütün o küllî unsurlar hassas ve muntazam bir mizan ile cem' oluyorlar.

Varlık nimetinden sonra, insanın mazhar olduğu en büyük nimet hayat nimetidir. İnsan camid bir taş, toprak veya ateş de olabilirdi. Ama insan, hayatın ihsan edilmesi sayesinde, bu camidlikten kurtulup bütün kâinat ile irtibatlı hale geldi. Zira hayat öyle bir nimettir ki, bütün kâinatın muhassalası ve bütün mevcudatın hülasası gibidir. Hayatın teşekkülü bütün kâinat çarklarının işlemesi ve

hareketi ile oluyor. Ve insana takılan bütün cihaz ve kabiliyetler, hayat sayesinde işleyip çalışabiliyor. Bu yüzden hayat, temel bir nimettir, diğer bütün nimetler bu nimet ile hissedilir ve işlettirilebilir.